

Lyssna på senaste avsnittet av Historianus systerpödd.
Harrysons dramatiska historia om romarikets många fascinerande tjejsare.
Sen har vi Nero. Man har omvärderat även honom.
Man menar att han har stort fel, att han har fallerat armen.
Allt blev han störtad och sen stackade man skitommerna efteråt.
Hade han brytt sig mer om armen så hade han stått ut kvar.
Du hör avsnittet på www.historiapunkt.nu.
Eller där på dalfins.
Öl blir förbjudet.
Det är ansonerat under kriget och tillåts helt enkelt inte sen.
Det tillåts starka för export.
Så fartyg kan segla med starka, så bryggerierna kan hålla det igång.
Du får även beställa starka på apotek mot recept.
Det görs reklam för att du kan få en del av det.
Det är mycket populärt kring jul och påskat.
Att få lite porter mot influensan som då graserar.
Historia nu. Epodviderna.
Epodviderna.
Epodviderna.
Epodviderna.
Historia nu. Epodkassen om människor och händelser som förändrade världen.
Programledare är Urban Lindstedt.
Sverige införde en av Europas mest restriktiv alkoholpolitik
under den första hälften av 19-talet.
Som 1955 kunde svenskar förvägras rätten att handla alkohol på systembolag
efter anonyma tips utan möjlighet till att överklaga beslutet till en högre instans.
Samma regelverk gav arbetaren med motboken snålade tilldelning av alkohol
än direktörer och kvinnor fick en mindre tilldelning än män.
Medan arbetslösa, unga män, gifta kvinnor och hushållerskår
helt förvägrades mot bok.
På de statliga monopol tredje klassrestaurangerna
har den tillåtna mängden två vita och en brun med krav på att äta
alltså två snapsa brännvin och en konjek.
Uppfinningsrikedomen var stor för att komma runt begränsningarna.
Samtidigt utdarmades krogsvrige till en plats för superi och dålig mat.
Mattias Svensson är författare och ledarskubent på Svenska Dagbladet. Välkommen.
Tack så mycket.
Du är här för att du har skrivit en...
Jag vet inte om den är så rolig, men den är ganska roligt, ska vi inte ha det.
En historie om svensk alkoholpolitik, men man kanske kan säga att den är tragikomisk.
Jag kommer att tänka på det. Jag har ju läst mycket nöjeshistoria som research till boken
och då får du läsa om människor som har haft jättekul.
Och du känner mest att jag var tråkigt, att jag inte var där.
Men den känslan har du inte alltid när du läser min bok, för det är rätt roligt

att läsa om folk som har haft tråkigt.

Jag tänker att det är nästan obligatorisk läsning för folk som längtar tillbaka till svunna tider, tänker jag.

Om vi ska bara få lite stämning i början, om vi ska dyka ner här till restriktionstidens mörka decennier.

Om du skulle gå in på en tredjeklassrestaurang i mitten på 30-talet i Stockholm.

Hur skulle det restaurangbesöket ta sig, skulle du säga? Troligtvis.

Då skulle det troligtvis vara k.

Okej, för det fanns inte så många restauranger, eller?

Nej, och framförallt städerna har ju vuxit.

Vi har ju en enorm urbanisering, men tillstånden har inte blivit fler av restriktiva skäl.

Så många är hänvisade till restaurangerna.

Och det gäller än mer eftersom det finns ett motboksystem som ransonerar inköpen av sprit som vi också ska komma in på, antar jag.

Och de som inte får eller inte tycker att de får tillräcklig ranson är hänvisade till restaurangerna för att dricka.

Och de flesta som går på en folkrestaurang, alltså klas 3...

Det kanske jag ska säga där lite snabbt, att restaurangerna givas in i tre klasser beroende på vad man var för, vad man tillhör för klass.

Ja, och det fascinerande är att det här visste folk.

Och det är ett arb från medeltid och framåt som lever kvar långt in på svensk 1900-tal.

Så det har ingenting med industrisamhället att göra?

Det blir ju det ju med att det blir arbetarklass tillhåll de här 3-d-klasskronan.

De kallas folkrestauranger.

Jag vet att det här ställer till lite när man börjar restaurangvagnar i Sverige på 18-talet.

Man kunde ju inte ha tre restaurangvagnar.

Nej, precis. Och då fick man ju fundera vad vill vi vara och vad ska vi vara och vad har vi för klientel.

För det var helt enkelt så att man väldigt noga visste var man gick och vad man inte gick.

Och vad man hörde hemma, vilket säger rätt mycket om att Sverige var ett skikt att klassa med.

Man kan ju också ha noga med att det här är föremasskonfektionen, så att du kan verkligen se.

Idag är det inte lika självklart vilken klass du tillhör genom att titta på hur folk är klädda.

Men på den här tiden så var det ju självklart bara genom.

Du behövde nog bara kasta ett snabbt ögonkast på någon så visst du gick i klasten till.

Ja, och särskilt på lunchen när många kom i arbetskläder.

De kallas då för folkrestauranger ofta och när man slutligen försöker definiera det så är det att de inte får ha ambitioner att vara alltför fästliga.

Vad innebär det?

Det innebär alltså att det får helt enkelt inte vara för roligt där utan det måste liksom vara en rätt...

Det ska se tråkigt ut.

Ja, en sobermiljö som inte förhåver till överkonsumtion.

Okej, men det här gäller inte första klassrestaurangerna, eller?

De har inte det som uttalad ambition, men också där så är serveringen ransonerad.

Men där har man en lite högre ranson i första klassransonerna, vi kommer att komma till det också.

Men det är alltså folkor dit för att dricka och det du dricker är företrädesvis brännvin.

Och det kan sammanfattas i beställningen som blivit en titel på en avhandling, två vita och en brun lapaloma och notantack.

Det är fantastiskt titel på en bok alltså.

Och det är evadalgränd avhandling som handlar om det här restaurangsystemet.

Och två vita är då två femcentiliter glassprit brännvin och den bruna är konjacker eller det svenska åldervitt.

Och så femcentiliter, eller?

Ja. Och det här är mycket noga, därför att det är därför man kommit dit.

Och vad är en lapaloma?

Lapaloma är då ett smeknan, det fanns många smeknan för den billigaste rätten på menyn.

Bångrätten eller restriktions maten. Kärt barn hade många namn.

Och på många ställen var det här, och vid många tillfällen var det här inte menat att äta utan du var tvungen att beställa en maträtt för att få dricka.

Och meningen var ju då också att du skulle äta upp den för att inte bli förberusad av det du drack.

Men det var lite så och så med efterföljden.

Det här blir ju också en ritualiserat så pass att samma rätter går ofta ut och in många gånger eftersom ingen rör dem.

Och är det en pythipanna så kanske någon till och med har tryckt en cigarettfimp eller något i den.

Det finns historier från den här tiden om hur man fått ingripa mot folk som faktiskt börjat äta av maten.

För det var ju helt enkelt inte förväntat utan det var man tvungen att säga till.

Men vad menar du om en lapaloma då?

Det var att en flög ut och in mellan köket och borden.

Men du var på svenska?

Ja, jag var på svenska.

Och du kunde om du ville lyxa till det lite också beställa en full sväng och då inkluderade det även öl.

Som då hade 3,2 vid det här laget vikt procent i styrka.

Alltså lite starkare än dagens folköl men lite svagare än det tidigare mellan ölet.

Det var väldigt noga med procenten i öl under 1900-talet.

Sen kunde du också beställa två stycken lättgråggar 3-centiliter sprit som måste blandas med 20-centiliter virke.

Som sedermera sänktes till 16,3-centiliter virke.

Varför just 16,3?

Det har jag funderat över.

Men om du tänker på en flaska läsk så var den 33-centiliter.

En halv flaska läsk.

Jag tror att det är en halv flaska läsk och att man kompromissade med lite ekonomiska så att man inte fick för mycket slattar.

Det är ju inte jätteliten sprid där.

Nej, det är det ju inte.

Men det är också det enda du får i dig.

Går det ut på en hel kväll så är det egentligen det här som du förmodas inmundiga under en kväll.

Och det är ju inte jättestora variationer och former och sådär heller.

Väldigt spridscenterat i och med att det inte finns någon stark öl, den är förbjuden.

Och finns bara på apotek mot recept.

Och maten är som sagt mest en ursäkt.

Det här var ju då så man roade sig. Det här är hela kvällen.

Men kan man inte bara gå till en ny röstrag?

Ja, det var ju det.

Väldigt mycket av kroglivet kommer att handla om hur man kommer undan de här restriktionerna.

Och det är det som är jätteupphov till begreppet krogrunda eller krogrond.

På små orter så fungerade ju det här restriktionsystemet bättre.

För där drack man sin sprit åt eventuellt upp sin mat och sen gick man hem.

Men i stora städer så gick man ju då inte hem utan till nästa ställe och nästa igen.

Och på så vis, kring 1930-talet har det här blivit en ritual som alla känner till.

Alla som går på krogen vet att folk är där för att dricka.

Alla kommer att försöka på olika sätt att få ut mer än sin ranzon.

Någon kanske tar med sig en bekant inom militären.

Så var det inte sällsynt att överordnad komenderar underordnad i flottarna.

Var man då torr docka om man bara åt maten och lät överordnad dricka spriten?

Att det har termer som finns kvar i talande för hur rättablerat det är.

Men kunde det vara så att folk raggade upp folk på gatan?

Ja, bohemer kring klara kvarteren kunde få sig en måltid mot att stå och vänta utanför restauranger.

Och låta sig bjudas på maten då.

Då fick de ju säga till att de tänkte äta maten så att de fick...

Det fanns också ätbar mat på menyerna.

Men då gjorde man bäst att säga till.

Du följer svensk alkoholpolitik ganska långt bak i tiden, men vi fokuserar ju på 1900-talet.

Men jag ska säga att det är en grej som egentligen, jag skulle nästan säga, lite skakade mig.

Någonstans har man väl hört en hel del av den här restriktionen och sådant på nåt sätt.

Det är ju att alla tredjeklassrestauranger också var förstatta, att det var statliga restauranger.

Det fanns inga privata...

I min värld så låter det lite så jätteunionen.

Ja, alltså väldigt många av metoderna är ju planekonomiska.

Man ransonerar och man får också väldigt mycket av planekonomins o-förutsedda konsekvenser.

För det här var ju alltså, om vi går tillbaka i historien så var ju förlagan till det här en avsikt.

Det kallades Göteborgs systemet och togs fram av upplysta socialliberaler i Göteborg i slutet av 1900-talet.

Man tänkte då hur får vi arbeta i klassen, att sköta sig, att dricka mindre och äta ordentligt.

Då verkar det ju rätt naturligt att man tänker att då ser vi till att de måste beställa mat.

Och att vi sätter en gräns för hur mycket sprit de får dricka.

Det låter ju precis som om man ska göra för att få folk att äta bättre och dricka.

Det här var restriktionen på kommunal nivå.

Ja, men det sprider sig och blir med bratssystemet obligatoriskt för alla.

Och då är det redan kommunalt, för man vill inte ha något vinstintresse i serveringen.

För då skulle ju krögan ha mer ekonomiskt intresse av att servera mer.

Och det tar man bort lite grann, även om kommunen var ju också intresserad av att få in pengar.

Och särskilt på tredjeklasskunderna så drog man in så pass rejält.

För det här var ju ett klientel som ofta tvingade att gå hit när privattransitionen var slut. Eller om man ville umgås och så där.

Och växande befolkning, men inte fler ställen, så det var kö utanför och så där.

Så fast de inte är speciellt trevliga, så i brist på alternativ så är folk hänvisade dit i alla fall.

Men om vi hoppar tillbaka lite i tiden till Göteborgssystemet som införs 1865.

Ja men, var det lika restriktivt som det här bratssystemet som vi ska gå med i lite detalj?

I början är det ju inte snoga om man säger någon form av mat.

Men vad man märker då är ju att i Göteborg funkar inte det här.

Det funkar utanför städerna, men inte i Göteborgsfylleriet pågår fortfarande.

Och då är det ju en systembolagsmann, Olympiär Erik Lämning som också har varit polis som kommer sig för att undersöka det här.

Och det är han som följer och ser till att nej det är inte personalen som fuskar utan det är att man går från en restaurang till nästa.

Och han noterar ju då också att vad går man först.

Jo, först går man till restaurangen med ätlig mat och den äter man upp.

Så den restaurangen får sämre ekonomi än de andra restaurangerna, för de kan ju liksom skicka in om igen och inte lägga så mycket på ingredienser och liknande.

Det är fortfarande privata restaurangen.

Nej, utan det är kommunal, men de har ju olika, han kan ju då titta och jämföra räkenskaperna och se att det är en ekonomisk förlust att servera ätbar mat.

Och det säger ju väldigt mycket om vad det gör med krogkulturen under de här åren.

Kunderna kommer i alla fall, de är mest intresserade av att dricka och du förlorar på marginalen på att servera ätlig mat.

Välkommen tillbord.

Så det blev ju alltså precis tvärtimot de här intentionerna, att folk skulle äta bra och inte dricka så mycket.

Till krogen gick man för att dricka och du behövde ha väldigt god aptit för att kunna äta också, för man gjorde också allt för att avskräcka folk och gå dit.

Man kunde soga av stoleryggarna och sådana för att folk inte skulle sitta där så länge och så.

Man jobbade verkligen för det här att det inte skulle vara en festlig stämning.

Och det här systemet som du säger, det sprider sig över hela landet, men sen har vi då en lokal politiker, Ivan Bratt, en liberal.

Och han måste ju närmast vara en unik person i svensk historie.

Alla fall i svensk nutidshistorien.

Ja, det är ju en person som helt på egen hand förändrar den svenska alkoholpolitiken och väldigt mycket kvar än idag, systembolagen till exempel.

Han var inte en statsminister, jag förstår liksom aldrig riktigt hur det här gick till.

Och det är ju så fascinerande. Han är då liberal, han är ju inte liberal på det sättet, att han tycker att folk ska få bestämma själva eller något sånt där.

Han är ju folkpartist då och tycker att han vet bättre hur folk ska leva och inte minst hur de ska dricka.

Men han är genuint engagerad, han är utbildad läkare, han har fått jobba med människor som har dryckesproblem och liknande.

Det är så han kommer att engagera sig i frågan.

Och det finns då samtidigt en väldigt stark nykterhetsrörelse som verkar för ett total förbud.

När är vi framme nu?

I början av 1900-talet, in på 1910-talet omkring där.

För det första världskriget då?

Ja, men från 1890 bildas IoGT, det som idag är IoGT-NTO och växer ganska snabbt, så i första decennierna på 1900-talet är de en enormt stor folkrörelse.

Vi kanske ska säga det också, det är inte så att det inte saknas problem med alkohol.

Nej, men vi ska också säga det, att det är en fullkomlig myt att de här restriktionerna införs för att folk dricker mycket.

Utan det är tvärtom så, att drickandet ökar egentligen inte under de här första decennierna på 1900-talet utan det minskar något.

Folk går över mer och mer från sprit till öl som börjar komma mer och mer.

Och framför allt, de här restriktionerna hade aldrig kunnat införas om det inte var för att första världskriget dyker upp, och allt annat är ransonerat också.

Det var ju svårt med livsmedelsförsörjningen under första världskriget.

Ja, och då får du ett direkt intresse av att inte göra brännvin av det du kan äta.

Så det blir också en moralisk fråga. Det har det varit till och från i Norrland under 1800-talet.

Det är därför vi har en stark nykterhetsrörelse där. Det blir boksavligen en fråga om liv och död under svält åren.

Men Ivan Bratt då tänker sig ett annat förslag än förbud.

Vi kanske ska säga att det var en stor omröstning om förbud 1922.

Och då finns alltså bratssystemet.

Ja, just den.

För det införs under första världskriget. Även om det beslutas 1920.

I praktiken finns det redan under första världskriget.

Och införs under första världskriget, vilket är viktigt.

Under enligt Ivan Bratt's principer?

Ja, för han ägnar hela första världskriget åt att sprida det här systemet.

Som inte alls är det som egentligen Riksdagen vill ha.

Men han är kompis med exempelvis Alma Branting och inflytelserika personer inom Socialdemokratin.

Och inom Liberalen av Folkpartiet och namnen de har uppträtt under.

De står där och väger mellan totalförbud eller restriktionsmodellen.

De flesta vill ha ett totalförbud.

Och han sitter i en utredning som den första Liberala statsministern.

Och nu försvinner en annan.

Ja, det är Kastaförslagss.

Och tillsätter. Det är det första han gör och utredar Alkoholförbud 1911.

Men han tycker det är förträget.

Han är också aktiv lokalt i Stockholm.

Där finns ett sånt här monopol för restaurangförsäljning och för försäljning av sprit till arbetarklassen.

Som bedrivs enligt monopolprinciper från Göteborgssystemet.

Då är han inte i van Bratt och igen.

Nej, han har då en idé som bygger på en personlig ranzon.
Och att du bara får handla på ett systembolag där du ska vara känd.
Och att försäljningen ska desintresseras.
Det ska inte finnas nåt vinstsyfte i det här.
Utan det ska vara statliga och offentliga monopol som bedriver försäljningen.
Och där har du det statliga.
Och han blir revisor i det gamla systemet.
Det är ett aktiebolag som...
Det heter det Stockholmssystemet?
Ja, någonting sånt.
Och sen blir han revisor där och skriver ner det.
Och sen bildar han ett eget bolag.
Vadå, han ger inte en ren revisionsberättelse, eller?
Ja, han är kritisk i revisionsberättelsen.
Och sen startar han ett eget bolag och får politikerna i Stockholm att ge honomkontraktet istället från 1913.
Och då börjar han upptäcka problemen med det här.
Till exempel att det är väldigt svårt i en storstad att vara för en butik att känna alla sina klienter.
Så det blir snabbt formaliserat.
Och det blir då ett ranzoneringsystem som han ändå lyckas sprida till.
Har man en motbok redan här tidigt?
Ja, det blir motboken där man då får en begränsad ranzon för spritinköpen.
Öl blir förbjudet.
Det är ranzonerat under kriget och tillåts helt enkelt inte sen.
Det är tillåtsstarköld för export.
Så fartyg kan segla med starköld, så bryggerierna kan hålla det igång.
Och du får även beställa starköld på apotek mot recept.
Och det görs reklam för det här i läkartidningarna fram till 50-talet.
Vilka var de populäraste medicinerna?
Ja, men det är mycket populärt kring jubel och poska.
Att få lite påter mot influensan som då graserar.
Jag har ju läst en bok med stor behållning, måste jag säga.
Jag fattar inte varför man inte accepterar öl, stark.
Ja, men det är helt enkelt att man tycker att det är jobbigt att administrera.
Det är inte det att man tror att det är ovanligt skadligt eller sånt.
Ja, det är ju intressant för Island hade ju ett förbud mot starköld fram till 1980-talet.
Ja, det kommer jag ihåg också.
Och hade ju just argumentet att det där är så osäkert, du vet inte riktigt vad du får i dig.
Men här är det mer att bratt vill ju administrera hela försäljningen i hela Sverige.
All försäljning tas in på systembolag då.
Och de tycker helt enkelt att det skulle vara för krångligt med att ta in...
Hur för stora bolagen?
Ja, och det är ju också fascinerat.
Han skapar då det här ansoneringssystemet för att sälja.

Det skapar problem.

Man märker ju då att alla stockholmar idag tar in sprit från andra ställen i landet.

Ja, för det är ett lokalt monopog.

Till en början.

Men då ser han ju till att sprida det ganska snabbt om och med alla sina kändningar och metoder. Han har ju också då som läkare skissat på den här metoden och skrivit en skrift om hur det ska gå till.

Men sen när han inte får ge hor för det i den här sega utredningen så ser han helt enkelt till att sköshätta det.

Och när han märker då att det här ger mig en maktposition gentemot de som tillverkar och importerar vin och tillverkas sprit och sådana här.

Så han går helt enkelt ut under första världskriget och köper upp alla de här.

Han säger mer eller mindre att ja nu är jag som inköpare och det vore ju tråkigt om ingen handlade av dig.

Och dessutom så passar han ju då gärna på att nämna att hans kompis Jalma Branting sitter i regeringen och funderar på att efter kriget socialisera alla privata företag.

Det återfinns.

Så han ger helt enkelt ett offer you can't refuse och lyckas under de här på två, tre år under första världskriget så köper han upp i stort sett alla stora sprit och vinproducenter.

Jag tycker det är en viktig sak att ha i huvudet också när man hör den här historien.

På den här tiden är man inte sådär programmeratiskt mot monopol och man kanske inte är helt även företagare så kanske inte helt positiva till fri konkurrens.

Nej, men så är det absolut. Det är en progressiv anda som tror på stora lösningar och inte nödvändigtvis privata lösningar utan även sådana där att det offentliga kan ta över bagerier och apotek och annat funderar man på.

Jag har gjort ett avsnitt om Bryggarnas, Brygrinas historia i Sverige och där är det ju väldigt tydligt också hur man, hur totalt reglerat det mellan privata bolag då, att man har ritat in sitt område när man får sälja gata upp och gata ner.

Det är på detaljnivå de här, man upprätthåller lokala monopol på pilsner då i den här fallet.

Ja, och det här blir ju lite som hand i handske i samhällsistensen med de som vill reglera det här, så Brygrierna får ha kvar den ordningen lite på noder och att det inte är speciellt bra kvalitet på ölen ses ju då som någonting bra.

Ja, och lika så att alkoholhalten blir så låg att ölet inte smakar gott, det tycker man också är bra, därför att allting som drar ner drickandet ses som bra.

Man är inte mycket för harm reduction och att det kanske vore bättre om folk dracka ölen än sprit. Man dricker väl mycket sprit för den tiden också?

Ja, det är väldigt mycket sprit och vi nejer ju de högre klasserna.

Men det här blir ju också när Bratt får sitt monopol, så ganska snart efter så lämnar han just systembolagets styrelse och dragglandet med alla ranzoner och folk som är missnöjda med det och sånt där.

Och istället går han över till Vino Sprit AB, som då har hand om importen, som man kan åka till Frankrike och importera vin och sånt där.

Han kommer ju flytta till Frankrike i sand långt efter här och sådär.

Ja, och ganska, inte så långt efter, för han sätter det här alkoholpolitiska systemet på fötter, det gör

han ju på lite drygt tio år.

Så 1927-1928 så säger han, nu är jag trött på det här.

Först flyttar han till Vino Sprit, undrar sig en lite högre lön, även om det ska sägas att han är mer idealist, han är inte inne i det här för att berika sig själv.

Utan han är ju verkligen en ideolog med en idé. Man kan säga en fanatiker om man vill.

Jag skulle ju säga såhär, oavsett vad man tycker om Ivan Bratz vision, så är han ju en visionär.

Och nekligare, och en entreprenör, för han får ju saker gjorda också.

Det är ju liksom det som verkligen kommer upp i ens huvud, entreprenören här.

För det här tror jag att jag tror inte vem som helst hade kunnat få till där.

Nej, alltså först tänka ute och sen genomföra det och sen ha kontakterna och drivkraften.

Även om du säger att det jackar in i tiden och sånt, det kan inte vara utan motstånderna drå.

Nej, nej, alltså dels så fanns det ju, alltså han hade ju inte majoritet i den här utredningen till exempel.

De ville ju helst förbjuda, hela nykterhetsrörelsen ville helst förbjuda.

Och tyckte att vad ska vi hålla på och krångla med det här för.

Och det är ju så småningom, det kommer ju till nykterhetsrörelsen som ser till att avskaffa det här bratssystemet.

Därför att de är fortfarande förbittrade på.

För det blir ju då, 1922 så folkomröstas man dem och med ganska knapp majoritet vinner då nej.

Att vi inte ska förbjuda alkoholen.

Men det är ändå en knapp majoritet.

En knapp majoritet och hade man röstat i början av, alltså kring 1909-1911.

Görs det någon privat folkomröstning av nykterhetsrörelsen och då får de mer än halva Sveriges berättigade.

Över en miljon röstar för ett förbud då i den här.

Vi kan ju säga också att det införs ju faktiskt förbud i Finland och i USA och i Norge också.

Det var väl inte, det var väl aldrig några direkt positiva resultat.

Nej, det är ganska liknande, men...

Det händer vi inte med idag kanske.

Nej, men det blir mycket smugling kan man säga.

Men vi har ju bara snackat egentligen på restaurangerna här.

Men själva grunden för det här, när man ska gå och handla sprit i butik, det är ju motorboken.

Ja, och den här är ju personlig.

Hur gick det till att få en motorboken?

Rättare sagt, den är för hushållet.

Därför att en giftkvinna får ju då ingen motbok därför att hon tillhör hushållet, det vill säga, mannen.

Det finns en tydlig diskriminering mot kvinnor i det här sista.

Och som är dels slentrianmässig, men också lite utstoderad, därför att det finns en tydlig rangordning av människor.

Det heter ju då så fint individuella ranzoner.

Det finns ett stort godtycka här, därför att bratt tagit akademiska examen i Uppsala, Hägerström, Storvärden, Hillismen.

Han tror verkligen inte på rättigheter och han vill absolut inte ha ett att man har rätt till en motbok.

Eller att det är ett myndighetsbeslut som går att överpröva och liknande.

Utan det är systembolagen som ska pröva det här och dumma, de är både jurri och domare och allting.

Men om jag var tvungen, som man då, jag var tvungen att ha ett jobb.

Ja, du skulle redogöra, du var tvungen att ha ett jobb, en bostad som var din egen, du kunde inte bo i en parack.

Jag kunde inte bo inneboende.

Eller inneboende.

Det var inte det ganska vanligt att sätta en bok på?

Jo, och det var en hel del som hamnade utanför det här systemet, vilket ledde till pressen på restaurangerna.

Och du skulle redogöra för inkomst, du behövde två karaktärsvitnen som intygade att du levde ett nyktet ordentligt liv.

Och det gjordes inte sällan hembesök.

Alltså, systembolaget kom hem och tittade hur såg ut hemma hos mig.

Om de tyckte att det var smutsigt och så, lite stökigt och kanske man låg risigt till.

Ja, exakt vilka kriterier, men det var ju...

Det fanns kriterier.

Ja, alltså jag vet inte exakt kring hembesök och sådana därom det fanns, men det gjorde så, det var ju för oss att se till det här nyktra ordentliga livet.

Och fick de på minsta sätt misstänka om att det här inte var fallet, så var de helt fria och avslåd in begäran.

Eller sätta en lägre ranson för hur mycket du kunde godtas.

Om jag var en ensamstående yrkesväxam kvinna då?

Då kunde du få en mindre ranson, vanligen upp till en liter sprit i månaden.

Och som man får fyra lite, eller?

Och som man en till tre ibland fyra.

Men om du då var en ståndsmässigt uppsatt person, så hade du ett behov av representation.

Och då var det sällan problem att få betydligt mer än så, för du måste ju kunna bjuda ståndsmässigt på dina bjudningar.

Och det här är ju under nån slags Socialdemokratins gillande barndom här när man verkligen tar makten i samhället?

Ja, det är ju en fördemokratisk tid när det skissas och tas fram.

Och det ska vi ju komma på. Det är starkt präglad av att kvinnor inte är riktigt myndiga till exempel, utan tillhör sin man.

Och i nödfall kan få en ranson. Det finns en väldigt bra avhandling av inga knobblök om kvinnor som har skrivit och överklagat mot boksbesluten.

Och hur illa de behandlas. Att även en argumentation som vi idag ser är både redoordentlig, inte bifalls och sånt där.

Så det finns en väldigt tydlig alkosexism i restriktionerna. En kultur som har lept kvar på många sätt.

Men du som har stora behov, då är det ju också det här med vin.

För det är ju ett sådär kapitel därför att det är ytterligare en sån där sak som folk bara visste hur man gjorde.

Bättre bemedlade fick då köpa vin i vissa systembolagsbutiker. Man kanske ska nämna lite om dem.

De låg ju på bakgator och var mycket skambelagda.

Sussansson tagg som för vissa amerikaner som skildrade Sverige 1969. Det var efter motboken. Då hade vi ändå det värsta lättat.

Ja, och ändå beskriver hon svenska systembolag som en blandning mellan illegal abortklinik och begravningsbyrå.

Men det har också funnit. Man har levit lite senare i resten av det här systemet för jag vet på 90-talet jobbade jag på sydsvenskan.

Då skrev de danskat. Vi hade ju alltid de danska tidningarna på redaktionen.

Då kom det stora artiklar i januari och februari där de alltid visade köer på svenska systembolag. Då frågade mina kollegorna vad det är här för nånting.

De var bara, ja, jag vet inte om de skulle ju aldrig komma hit och göra ett reportage om oss och dricka öl på lilla torr.

Utan det är januari och februari. Då kommer de alltid hit och göra reportage om svenska systembolag. Det är varje år.

För det är den bilden som att satsa Sverige ändå långt fram på 90-talet.

Ja, och det var ju också. Den här restriktionstanken levde ju kvar och folkuppfostringstanken har ju levit kvar.

Väldigt länge och vi har ju fått en mycket gradvis liberalisering.

Och det är ju lite roligt att jag kan gå igenom den här historien och konstatera.

Det säger så mycket att alla de här restriktionerna sa man bara för att det skulle vara bra och att man nödvändiga och sådana där.

Men ingen saknar egentligen någon av restriktionerna.

Och går man in på hur det faktiskt fungerade så är det ju ganska tydligt varför ingen längtar tillbaka dit.

För det var ett väldigt förnedrande system. Du kom in på de här bakgatorna.

Det var skamligt. Man dåldes gärna sitt ärende.

Och sen gick man fram till en disk mycket myndighetsmässigt visade fram sin bord och sin rönsund.

Nej, och man fick inte ens visa etiketer utan det skulle vara neutralt, tråkigt och officiellt.

De är ju helt gröna.

Ja, precis. Och det är ju den här desintresseringstanken.

Att det ska vara om du verkligen måste så ska du få, men det ska vara obehagligt.

Vi tar glädjen ur det, men du får fortsätta med ditt missbruk.

Och på så sätt är det ju här också. Man är mycket snarare att ta bort det roliga än lite guldkant och romantik och sådär.

Det lyckas man ju med, men man lyckas ju inte få folk att sluta supa, särskilt inte de som skulle behöva det.

Men du kommer in på systemet, du har en fysisk bok där och du blir avprickad då?

Ja, och där står din ranzon då. Och så får du plocka ut så länge du har månadsranzon kvar.

Varje första, varje månad så är det en ny tändning då får du en nya ranzon.

Då är det kö på systemet?

Ja, och de här väldigt byråkratiska inköpen.

Och man kan ju undra lite varför köper inte fler vin.

En del köper stark vin, det finns en ganska stor import av madeira viner som en del drygar ut sin knapparanzon med.

Men du måste hela tiden vara på din vakt, för då får du en röd stempel.

Och för många röda stemplar då får motboken mässlingen och då dras din motbok in.

Om man vet, vet man hur för många är då?

Nej, det är ju upp till kontrollstyrelsen, byråkraten som sitter och går igenom vad du har köpt historiskt.

Det är i efterhand sitter folk och gransk.

Man sitter och granskar och överprövar och det är många.

Om du till exempel som arbetare köper konjak som anses för dyr för din samhällsklass, då dras motboken in.

Då tror man att du säljer vidare.

Och varje sådant misstank om det går skvalle på byn om att du har druckit och annat, så dras den in.

Och då får du ju inte köpa någon alkohol alls.

Och man har inte rätt att få tillbaka den hälften?

Nej, utan du är ju rättslös mot det. Du har ju rätt att skriva och överklaga, men det är den här kontrollstyrelsen som bestämmer.

Fanns det något fortligt modstånd mot det här, eller accepterande om en balläget nu?

Alltså det är ju någonting som alla tänker på och driver med.

Alltså det är väldigt lik det här planekonomiska, att man går ganska resinerat och skrattar åt det.

Det finns inte en reviv i den här tiden som inte gör en poäng av ransoneringen eller hur man kommer undan det.

Och det fanns vägar runt den då?

Ja, det fanns ju en del vägar runt det.

Alltså hela restauranglivet när du gick från krog till krog, eller när du var raggade upp någon och äta med om du ville dricka mer.

Bröllopp, där fick ju notorna skrivas om i efterhand. Det var mycket vanligt att brölloppen bara hade en kvinna.

Ja.

Där bröll den då.

Därför att kvinnor hade halva ransonen, så de fick bara dricka hälften, så för att få det att gå ihop så var det tvunget att vara män på brölloppen.

Och ibland så kunde det förstås fifflas med böckerna och sådana där.

Någonstans skavde väl också en bostått föreningslivet det här.

Oja, föreningslivet är ju lite vid sidan om och alkohol är ju fortfarande billigt, så får du tag på det så.

Den idén hade man inte att man skulle röra dyrt och dricka.

Nej, den kommer senare när man avskaffar motboken.

Utan det var ganska överkomliga priser och inte så mycket skatt.

Staten fick ju ändå ganska goda intäkter i och med att de hade monopol på så mycket av försäljningen, både restaurang och butik.

Men på vilket sätt gav den bostid för föreningslivet, de här restriktionerna?

Ja, det finns ju då festvåningar där man kan servera.

Det finns beskrivet i Ville L. Moberg har en AP-Rosellbankdirektör som egentligen handlar om korrupktion i en mellanstors stad.

Men där får man en inblick i hur de bättre är bemedlade, har en festvåning och det kan vara på samma ställe och där är det inte lika nog räknat.

Men även i Arbeta föreningar har någon som förekomde väl festemankorna?

Ja, det gör det, men de får ju ett uppsving sen efter att motboken avskaffas, för då kan du köpa spriten på systembolaget och sen ricka den på lokal.

Så föreningslivet får ju sitt uppsving efter 55 från det här, även om man får ju tag tidigare också, men det blir lättare efter.

I oktober 1955 avskaffas ju motboken. Varför försvann systemet till slut?

Ja, det är en fascinerande historia i sig, det är för att folk är trötta efter andra världskriget på krigstidsregleringar och liknande.

Redan 1944 har det tillsats en stor alkoholpolitisk utredning.

Det finns ingen politisk fråga som är så utredd under 1900-tal, många långa utredningar som sitter i 5-6-7 år och vrider och vänder på olika paragrafer.

Och av en slump så dör den tillsatta ordföranden och ny ordförande blir Gunnar Danielsson, opolitiskt stadsråd.

Inte liberal den här gången?

Ja, han är ju liberal i ideologin, men inte till partitillhörighet.

Men han kallar sig antikrångelminister och vill avskaffa, för de kommunala krogarna har ju inte kunnat renoveras för på grund av alla byggregleringar och sådana.

Staten följer krokben på sig själv, det är enorma restriktioner som folk irriterar sig på och tycker ska bort så att ekonomin kan ta fart.

Han blir populär med det här beslutet och en av de saker som han kommer att medverka till är att motboken avskaffas.

Man skjuter in sig på att det har skapat en spritkultur i Danmark som under första världskriget valde en hög skatt på sädd, vilket gjorde bränvinet dyrt.

De gick över till ölkultur och fick goda effekter av det, att de behållde det systemet.

De drackade sprit också?

Det gjorde de, men ändå där de började ta sig ditåt och jämfört med Sverige blir de ett exempel på att titta på Danmark.

Och Danielsson har då en par häst i Erik Englund som var helnycterist och folkpartist och som i vuxen ålder hade fått...

Folkpartist, man säger att det är nuvarande liberal nu?

Ja, och fick i vuxen ålder ett pris för att han aldrig rökt en cigarett, aldrig druckit ett glas och aldrig kysten flicka, vilket ansågs vara bra.

Men han var mycket begiven på nykterhetens teorier, men han avskyr också motboken och tycker att det är ett förnedrande system.

Och han irriterar sig mycket på det här, att du blir lite grann myndig genom motboken, för att den följer samhällslag och anseende och sådana här.

Och du är ju lika dum om du inte köper ut hela din ranzon på motboken, som om du tackar nej till ett första handskontrakt på en reglerat billig hyresrätt idag.

Alltså, det var ju ett privilegium som du kunde använda och som folk använde då, det var ju många som plockade ut bara för att man skulle och sådana här.

Så han trodde ju att det här systemet gjorde att folk drack mer än...

De flesta tog ut sin ranzon?

Ja, det gjorde man ju.

Och han trodde att det här gjorde att rickandet faktiskt skulle minska, det gjorde det ju inte.

Men den här udda koalitionen av en frihetsvän och en hel nykterist går ihop och så avskaffas motboken, då är det egentligen bara den här.

I riksdagen var det var alla partier med på det här?

Ja, ganska stor majoritet.

Det blir lite grann, alltså Sverige har ju en tradition av att plötsligt tvärvända ifrågor, utan att man egentligen riktigt vet varför.

Man inte vet vad som hände.

Och det här är ett sånt, det uppstår ett sådant opinionstillfälle.

Det visar sig att de egentliga anhängarna till det här systemet finns inom byråkratin och socialstyrelsen och sådana, men ganska få andra.

Alla andra är jäkligt trotta på det helt enkelt.

Så plötsligt blir ju då stark öl tillåtet igen och tas in i systembolagen.

Nu kan man köpa dig på systembolagen.

Och ute på krogen.

Till en början så är det då små restriktioner så att du måste köpa en smörgås om du vill ha en stark öl.

En så kallad ölgås, men det tar man bort ganska snabbt.

Men man sätter en så hög skatt på starka ölen.

Att det blir aldrig något större alternativ, utan folk går i väldigt stor utsträckning på spriten.

Spriten lever kvar?

Ja, och det är också vid den här tiden vi får A-lag utanför systembutikerna.

För alla de som tidigare, det var ju många som hade alkoholproblem som av den anledningen inte fick en motbok.

Och som var tvungna att då frekrontera de här 3D-klassrestaurangerna eller pilsnercaféerna där man då drack folkhöls.

Styrke pilsner, men också kunde köpa smugglat och annat.

Det är en stor liberalisering där.

Men systemet är ju kvar.

Ja, det är ju kvar, men de får en liten ny roll på ganska intressanta sätt.

De försöker ju exempelvis på 60-talet dels för att få en roligare roll för sig själva, men också av omtanker.

Görar det lite roligare att dricka igenom och introducera vin.

Och få gemene med annat dricka vin.

Och driver faktiskt kampanjer om att man till och med ska byta ut snapsen på julbordet mot vin.

Så de är väldigt entusiastiska och egentligen så är ju det här en trend.

Man har gjort väldigt mycket av den här kampanjen och det är klart det hjälper.

Man hjälper folk med uttal och sådana där.

För det har ju tidigare en anledning till att du inte kunde gå in på de här gamla myndighetsbutikerna.

Och säga är ju att folk kan inte uttala namnen.

Det är ju märkligt, liksom, det är ju någonting du behöver vänja dig vid.

Och är det missundsamt så är det inte så många som gör det.

Så det finns komiska bilder av hur det kommer in en bättre härre och får sitt vin.

Och så är det någon tante av folket som säger, jag tar vad han tog.

För det är så otänkbart, så gör man inte vad alla skrattar.
Så folk visste sina rummen, men plötsligt försöker man bryta upp det här då.
Alltså svensk alkoholpolitik, det är ju ganska lång och detaljerad och krånglig historia.
Det känns som att vi skrapar lite på ytan här, men om vi ska hinna med så...
Jag skulle ändå vilja hoppa fram till 1955 i naturligtvis ett ganska viktigt brytpunkt här.
Och sen under 1960-talet så kom ju nya drickesvanor och ungdomar bedrikar.
Framför allt så får vi mellan ölet i butik från 1965 och det är det första goda ölet.
Är det typ... Hur starkt är det egentligen?
Det är då 3,6 viktprocent.
Vad blir det?
Vilket är ungefär 4,5 volymprocent.
Det är som en pilsnur och käll ungefär.
Ja, alltså lite mellan.
Och jag fick bassning när jag skrev 3,5 i en artikel.
Ja, det är klart att få höra ställa med att det finns folk som har synpunkter på.
Ja, folk mindre så att det stod 3,6, för det var ju liksom det stora sälj.
Alla hade koll på de här exakta viktprocent.
Och de är lite lägre än volymprocent som vi har idag.
Så folk tror att när det står 3,5 på Folkölsburken som då är 2,8 viktprocent
så tror de att det är gamla mellan öl, men det är det inte.
Vilket till sig också, det är en reglering från andra världskriget.
För tidigare var det 3,2 viktprocent.
Men under andra världskriget så ransonerades det till 2,8.
Och det är därför det dagens Folkölsstyrka.
Det är en restriktion från andra världskriget.
Sverige går i mig i EU 1995.
Här är väl egentligen den andra alkoholpolitiska revolutionen i Sverige.
För vad händer då?
Ja, då händer en hel del och framför allt åren där de kring.
Sverige vill bevara sina monopol i både vinosprit och systembolagets monopol
i förhandlingarna och säga att det är för Folkhälsan.
Det blir lite svår argumenterat eftersom vinosprit har tagit fram sin stora försäljningssucces.
Absolut vodka.
Det har redan slagit igenom där.
Ja, det kommer ju början på 80-talet.
EU föds av restriktionerna.
De får inte sälja sprit till systembolaget längre för dem vi säljer vin istället.
Var ska vi sälja då utomlands?
Med alla reklamkampanjersmoder samtidigt som Sverige förbjuder reklam.
En klassisk framgångshistorisk.
Fantastiskt.
Men det blir svårt att argumentera för att de här monopolerna ska bara kvar.
Alla de avskaffas.
Alla de som importerar och tillverkar.

Import och export.

Vi får flera import- och exportföretag och det blir tillåtet att tillverka.

Allting kring bryggerier i 2010-talets vanligaste nystartade företag.

Allt det följer av de här avregleringarna.

Ölen får också bara starkare än 4,5 viktprocent vilket den inte fick vara förut.

Vilket IPA och en massa sådana.

Vi trodde ju att det bara handlade om elefantöl från Danmark.

Och det undrade ju folk varför ska vi ha dig.

Men det kom en massa god saker från Belgien och annat.

Och sen hela den här örevolutionen på 2000-talet med mikrobryggerier och sånt.

Allt det följer ju av de här liberaliseringarna.

Och också att folk börjar dricka mer öl och vin.

Det blir mer afterwork istället för underwork.

Därför att folk drack mycket mer på arbetsplatserna under de här restriktionstiderna.

Och det blir mer till fest uppe tiderna förändras både i utelivet.

Men har det med EG att göra eller EU?

Ja, det har med tidsandan och EG att göra.

Så det hänger ihop där. Vi går ju med, vi förhandlar i början på 90-talet.

När Berlinmuren har fallit i en allmän liberalisering som frihet sig på.

Så det sker ett antal liberaliseringar under 80-talet, under 90-talet och i början av 2000-talet.

Som gör det svenska drickandet mycket friare.

Men som inte har några större effekter på folkhälsan där.

Folk dricker mer öl och vin, det är kvinnor som börjar dricka mer, det är äldre som börjar dricka mer.

Det sprider sig och det är inte alls jämförbart, även om totalkonsumtionen ser likadan ut.

Så det är inte alls jämförbart när unga män drack allt och allt var sprit.

Allt, väldigt mycket av det man barnade för, inträffar det ju inte.

Så det är en sådan där liten...

Hur lyckades man försvara systembolaget mot EGS?

Ja, det lyckades man ju med genom att där gick det lättare och hävda ett folkhälsoargument.

Det här var viktigt för restriktioner. Finland hade ju samma och förhandlade också.

Och det gjorde ju att det blev kvar.

Och de fick ju då en helt annan ställning nu, för de hade ju varit...

De var ju underordnade det här inköpsmonopolet, för de köpte ju in och bestämde.

Så det här får ni ställa ut på era hyllor.

Det fina monopolet var ju alltid vin och sprit.

Det var där fackpampar och näringslivspampar kunde sitta och ha en retreatpost.

Och få vintips, och man kunde åka på solresor till Frankrike.

Systembolaget hade ingen status egentligen.

Nej, det var ju underordnade.

Där satt det om en torrbürokrat som Gabriel Romanus och andra.

Men de levde ju upp, för nu var alla tvungna av fjäskar för dem.

Och det ledde ju bland annat till den stora mutskandalen kring 2000.

Eftersom Systembolagscheferna var ju så vana att kunna göra precis som de ville.

Det var ju många som tog för sig när det fanns nya säljare.

Och en av dem som mutade är ju det fortfarande statliga, men inte monopolet, vin och sprit.

Så den svenska staten inleder 2000-talet med att muta sig själv.

Mm.

Ja, men den här perioden av restriktionen som sträcker sig ända tillbaka till 18-talet.

Vad är den mest absurda regel du känner till?

Ja, alltså jag tycker ju det här med restaurangerna eftersom det är så talande för...

Alltså du ville verkligen att folk skulle äta bättre och dricka mindre.

Och resultatet blev precis tvärtom.

Men det är normalt som ett läge, då gör vi om och så gör vi rätt.

Ja, men man trodde ju liksom att om vi bara skruvar lite till på de här systemen, om vi bara blir ännu mer restriktiva med det vi är emot...

Så kommer vi kanske fram och annars får vi väl slå ihjäl hela restaurangkulturen då, vilket man nästan lyckades med.

Men det roliga är ju att sen på 1980-talet när man börjar tillåta mer av servering och sådana...

Då kommer hela det här intresset för vad man faktiskt dricker, vinintresset, intresset för olika öl- och spridsorter...

Och matintresset, stjärnrestauranger och annat. Det som är ett hyggligt utbud i svenska städer idag som gör att man kan äta varierat och gått.

Allt det följer ju på att alkoholen liberaliserat så att restaurangerna också har lite marginaler.

Så där uppnår man liksom det. Och det tycker jag är så talande för det här med att politik är förvissointensioner, men det är också resultat.

Och resultaten kan inte sällan bli motsatsen till dina intentioner.

Medan däremot om du släpper något mer fritt så kan folk kanske... Folk är rätt intresserad av, kanske ville hellre ha det här varierade, goda, intressanta, roliga natto restauranglivet.

Det gick ju i resten av världen, om vi räknar bort noden.

Och det är ju också så att om vi tittar på kartorna och så där, där man har det mest restriktiva drickandet, det är ju ofta där man har de hårdaste restriktionerna.

I Norrland till exempel har du mycket hårdare restriktioner än resten av Sverige.

För man kan ha lokalt, helt torrlagt.

Ja, till exempel. Systembolaget i Umeå vill till en början fasa ut försäljningen och höjde åldersgränsen och sätter maksransonen till en liter och så där.

Men den som har druckit med en norrlänning, det är ju munsten som lever kvar. De vet ju ofta att det brukar inte vara personer som spottar i glaset eller är nogräknade.

Och där får man ju stället ransonera hårvatten och annat för folk letar ganska otrevliga substituit.

Mattias Svensson författar och ledar skribent på Svenskatavbladet som skrivit boken, så roligt ska vi inte ha den, historia om svensk alkoholpolitik.

Stort tack för att du kom hit här idag.

Det var jätteroligt.

Hejdå!

Historien nu har varit ute på en femår lång resa i historien. Och det här har varit fantastiskt. Och vi uppskattar alla kommentarer, recensioner och mejl vi fått om poddan.

Både kritiska och översvallande positiva.

Vi har gjort två grejer och det har funkade, men om vi ska kunna ta oss till nästa nivå så behöver vi ha

med oss er lyssnare.

Därför välkomnar vi alla synpunkter och idéer positiva som kritiska.

Ni kan alltid kontakta mig på UrbanAtHistoria.nu eller kommentera på vårt Instagram-konto eller Facebook-sida.

Ge oss era bästa uppslag på ämnen och gäster.

Genör dig desto bättre.

Så tack för de här åren och vi kör minst lika många år till.